

Ю.С. Шемшученко, В.М. Шаповал та ін. / За заг. ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2011. 300 с.

ЛИЗОГУБ Ярослав,
*доцент кафедри кримінального права і кримінології
факультету № 1 кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх
справ*

НАСИЛЬСТВО НАД НАСЕЛЕННЯМ У РАЙОНІ ВОЄННИХ ДІЙ (СТ. 433 КК УКРАЇНИ): ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИКЛАДУ ЗМІСТУ НОРМИ

Дослідження певних військових кримінальних правопорушень в Україні після оголошення на території нашої держави правового режиму воєнного стану стають дедалі активнішими. І пов'язане це, як видається, із бажанням науковців «оживити» кримінально-правове обговорення окремих статей, можливість відповідного застосування яких, з урахуванням того, що відбувається на фронті, виглядає як ніколи актуальною.

Подібна дискусія, на нашу думку, на сьогодні виглядає вкрай необхідною і важливою. Особливо, з огляду на подекуди недосконалий вигляд юридичних норм, якими закріплюються окремі посягання на встановлений порядок несення військової служби.

Однією з таких норм є стаття 433 Кримінального кодексу України під назвою «Насильство над населенням у районі воєнних дій». Зважаючи на те, в який спосіб законодавцем визначено зміст суспільно небезпечного діяння у диспозиціях частин 1 і 2 на тлі формулювання, що детермінує його назву, досліджуваний елемент викликає низку питань.

По-перше, якою логікою керувався законодавець при конструюванні розглядуваної норми, словесно визначаючи і назву злочину, і, водночас, одну з форм його можливого прояву, фактично в однаковий спосіб? Адже з урахуванням традиційного правила, коли в назві статті Особливої частини КК України детермінується зовнішня форма виразу (загальне поняття) злочину, а в її, статті, диспозиції (диспозиціях) – його внутрішній зміст (визначення такого поняття), продемонстрований у першому реченні законодавчий підхід не можна вважати конструктивним. І передусім через те, що ним, у такий спосіб, демонструється відверте порушення законів формальної логіки, зокрема щодо правил визначення понять. «Визначення не повинне містити кола. Коло виникає тоді, коли Dfn (поняття, що визначає – Я.Л.) визначається саме через себе або коли в одному контексті Dfd (поняття, що визначається – Я.Л.) визначається через Dfn , а Dfn через Dfd » [1, с. 14].

По-друге, про яке саме насильство – умисне, необережне чи взагалі будь-яке – ідеться в ст. 433 КК України? З огляду на текстуальне визначення злочину в назві норми та однойменну форму діяння, за допомогою якого він детермінується в частині першій, однозначної відповіді зробити не можна. Принаймні під кутом зору буквального тлумачення.

По-третє, в якому смисловому розумінні насильство, як форма діяння, представлено в ч. 1 ст. 433 КК України? У широкому сенсі, насильство – це «застосування сили або загроза її застосування» [2]. Однак, у контексті реалізації переслідування за погрозу, санкції, що зараз визначена в розглядуваній нормі, м'яко кажучи, забагато, оскільки навіть за погрозу вбивством, що передбачена в ч. 1 ст. 129 вітчизняного КК, позбавлення волі, як вид покарання, не встановлюється. Не говорячи вже про погрозу завдання тілесних ушкоджень, кримінальне переслідування якої взагалі нормами чинного КК не передбачено. А під кутом зору тілесних ушкоджень, як певного виду фізичної шкоди, за умови, що вони є тяжкими, – навпаки замало, хоча б навіть з огляду на санкцію ч. 1 ст. 121 КК України, не згадуючи вже про санкцію ч. 2 цієї ж статті.

По-четверте, як у кримінально-правовому сенсі, така форма діяння як протизаконне знищення майна, також передбачена в ч. 1 ст. 433, корелює з діянням, що визначено в назві цієї статті як насильство над населенням, у разі такого знищення за відсутності населення? Наприклад у разі попередньої його примусової депортації. У який спосіб у подібному випадку протизаконне знищення майна детермінуватиме насильство?

Звісно, за умови наявності населення зазначені дії дійсно можуть розглядатись як прояв залякування людини (людей), утілюючи в такий спосіб психічне насильство. Але як у такому разі це слід сприймати на тлі існування в диспозиції ч. 1 іншої форми діяння (насильства), котра вже піддавалась аналізу вище? У змістовному співвідношенні, і це логічно впливає з висновку першого речення цього абзацу, а також контексту використання в ч. 1 ст. 433 КК України обох таких форм діяння, вони співіснують, одночасно уособлюючи загальне та спеціальне. А це, без жодних сумнівів, перетворює зміст цієї норми на приховану логічну помилку.

По-п'яте, чи втілюватиме протизаконне знищення майна, як самостійна форма діяння, насильство над населенням у районі воєнних дій, як злочин, передбачений ст. 433 КК України, якщо таке знищення матиме незначні розміри? Наразі досліджувана норма не встановлює для цього жодних визначальних критеріїв, фактично дозволяючи правозастосовному органу регулювати питання кримінального переслідування самостійно, тобто суб'єктивно. Чи є це правильним, – велике питання. У будь-якому випадку, об'єктивне застосування такої норми в цій частині потенційно виглядає принаймні підозрілим.

Наявність подібних питань, на нашу думку, свідчить про змістовно «сирий» характер ознак ст. 433 КК України, а, відповідно, сумнівний її кримінально-

правовий потенціал. Напевно тут законодавцю є над чим попрацювати. А представлені нами факти, як і висловлені на їх користь аргументи, сподіваємось, будуть йому в пригоді.

Список використаних джерел

1. Пасько Я.І., Білецький В.В., Савенкова М.Є., Бурега В.В. Логіка : навчально-методичний посібник / Заг. ред. Бурега В.В. – Донецьк: ДонДДУ, 2004. 75 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.

МИЦЬКА Олександр,

начальник кафедри правової та спеціальної підготовки Територіального відокремленого відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», кандидат юридичних наук,

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕЖИМУ УТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ

З початком гібридної війни стала нагальна потреба тримання військовополонених, а з активною фазою набуває ще більшої актуальності. Правове регулювання цього питання затверджено на міжнародному рівні ще після закінчення Другої світової війни, а саме, Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими, яка була ратифікована Україною 03.07.1954 року [1]. Після повномасштабного вторгнення російських збройних сил на територію України перед урядовцями постало питання організації тримання нової специфічної категорії осіб - військовополонених. З огляду на цю проблему, беручи за основу, згадану нами конвенцію, Кабінетом Міністрів України було видано постанову № 413 від 05.04.2022 року «Про затвердження порядку тримання військовополонених» в якій вказується Міністерству юстиції України про перепрофілювання установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби під табори для тримання військовополонених[2]. На наше переконання, ряд положень згаданого нормативно-правового акта, не повною мірою враховують норми конвенції. Досліджуючи окремі аспекти правового статусу військовополонених вітчизняна вчена І Яковець підмічає що, незважаючи на те, що Конвенція безпосередньо не вказує на орган, на який держава має покласти обов'язки щодо утримання військовополонених, у ст. 39 цього документу передбачається, що «Кожен табір військовополонених буде поставлений під безпосереднє управління відповідального офіцера, що належить до регулярних